

Marksizm ve Hukuk^(*)

Marxism and Law

[COLLINS, Hugh: *Marksizm ve Hukuk*, (Çev.) TUNA, Umre Deniz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013]

Asuman İNCE TUNÇER

Doktor Öğretim Üyesi

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Collins, “Marksizm ve Hukuk” kitabını yazmaktaki amacının Marksist bir bakış açısından hukuka ilişkin kolay anlaşılabilir bir açıklama yapmak olduğunu belirterek başlar. Eserde, Marksizmin hukuka bakışı eleştirel bir biçimde ele alınmaktadır. Yazar bunu yaparken öncelikle Marksizmin ne olduğuna ilişkin öz açıklamalar yapar ve devamında üç soru sorar: Hukuki kurumların karakteristik işlevleri nelerdir? Uygarlık için hukuk gerekli midir? Modern toplumda Marksistler hukuka yönelik nasıl bir pratik izlemelidir?

Marksizme göre toplum sürekli bir evrim içindedir ve evrimin sonucunda insanlar herkesin özgür olduğu yüksek bir medeniyet olan komünist topluma erişecektir. Komünist toplum tarihin zirvesidir. Komünist topluma giden yolda Marksizm tarihin anlamını çözmeyi önemser. Buna göre, toplumsal değişim dünyadaki maddi koşullardan kaynaklanır. Tarihin anlamını keşfetmenin temelinde insanların içinde buldukları maddi koşullara nasıl yanıt verdiklerini saptamak ve geçmiş uygarlıkları bu şekilde incelemek yatar. Bu şekilde ortaya konacak bir tarih teorisi komünist topluma gidişte yol gösterici olacaktır.

Modern toplumun kapitalist üretim tarzında üretim araçları bir elde toplanmıştır ve bu araçların sahipleri insan emeğini satın alarak üretimi gerçekleştirir. Satın alınan emeğin sahipleri ise proletarya sınıfının üyeleridir. Proletarya bir devrimle iktidarı ele geçirip üretim araçlarının toplumun ortak malı olduğu sınıfsız komünist toplumu yaratacaktır.

Marksizmin bir hukuk teorisi yoktur, çünkü Marksistler, genelde, hukuku sadece bir sınıfsal baskı aracı olarak görmüş ve temelden reddetmişlerdir. Komünist toplumda hukuk kurallarına ihtiyaç kalmayacaktır. Yazar hukuka bu yaklaşımı oldukça yavan bulur; Marksist teorisyenlerin görüşlerini eleştirir ve bu eleştirilerin yol göstericiliğinde kendi görüşünü ortaya koyar.

Hukuku sınıfsal bir baskı aracı olarak gören anlayış belli ölçüde haklı olsa da hukukun neden sadece üretim ilişkileri ve ekonomiyle ilgilenmeyip çok geniş bir alanda düzenlemeler getirdiğine cevap veremez. Örneğin, tecavüzün suç olarak düzenlenmesinin üretim ilişkileriyle nasıl bir bağı olabilir? Bundan başka, siyasi iktidar bazen egemen sınıf lehine olmayan düzenlemeler de yapmaktadır.

^(*) Kitap İncelemesi.

Gönderim Tarihi: 19.05.2021, Kabul Tarihi: 01.07.2021.

Eserde, hukuk ve ideoloji ilişkisi de inceleme konusu yapılmıştır. Marksizme göre ideolojiler üretim ilişkileri içindeki pratiklerden doğar. Bu pratikler sebebiyle üretim araçları sahipleri aynı çıkar algısını paylaşırlar ve bundan egemen bir ideoloji doğar. Egemen sınıfın bu çıkar algısının günlük hayattaki deneyimlerle doğrulanması, egemen ideolojinin ortaya koyduğu yasaların olması gerekenmiş gibi, topluma hizmet etmeyi amaçlayan yasalar gibi algılanmasını sağlar. Ancak burada modern devletin görece olarak özerk olması üzerinde de durmak gerekir. Üretim araçları sahiplerinin devlet üzerinde açık bir denetim yetkisi olmasa da bunlar sermayeye sahip olmaktan kaynaklanan güçlerini pekâlâ kullanırlar. Bu da devletin sınırlı bir özerkliği olduğu sonucuna ulaştırır. Sınırlı özerklik düşüncesi devletin işçi sınıfı lehine bazı düzenlemelerini açıklamak için kullanılır. Ancak buna rağmen devlet mevcut üretim tarzının devamına hizmet etmeyi sürdürür.

Hukukun işlevinin belirlenmesi açısından Marksizmin altyapı üstyapı ayrımını incelemek ve hukukun bu ayrımında nerede olduğunu tespit etmek büyük önem arz eder. Maddi altyapı toplumdaki üretim ilişkileridir. Toplumun politik, hukuki ve kültürel yapısı ise altyapı tarafından belirlenir ve üstyapı olarak adlandırılır. Yazar, hukuku üst yapısal bir olgu olarak gören anlayışları eleştirir ve hukukun hem üstyapısal bir olgu olduğunu hem de maddi üretim ilişkilerini şekillendirdiğini savunur. Hukuk üretim ilişkilerinden türer ama bir kez hukuk normu ortaya çıktığında artık bu norm üretim ilişkilerini de şekillendirmeye başlar.

Yukarıdaki tüm tespitleri neticesinde yazar hukukun iki işlevi olduğu sonucuna ulaşır: Birincisi, hukuk çatışmaları egemen ideolojiyle uyumlu olarak çözer. İkinci olarak, hukuk egemen ideolojinin devamına hizmet eder. Yazar bir hukuk kavramından bahsedilebilmesi için gerekli asgari unsurları da sıralar. Bunlar; itaat etmeye yöneltici standartlar içeren bir yapı, itaati sağlamaya yeterlilik ve egemen ideoloji ile uyum içerisinde olan normları ifade etmedir.

Yazar uygarlık için hukukun gerekli olup olmadığının değerlendirmesini yaparken hukukun tamamen ortadan kalkacağını savunan görüşlerin çatlaklarına vurgu yapar. Bu görüşler hukukun yalnızca sınıf baskısının bir aracı olmasından hareket ederek komünist bir toplumda sınıf kavramı da olmayacağından hukukun söneceği sonucuna ulaşırlar. Ancak bu düşünüş tarzında hukuka çok sınırlı bir çerçeveden yaklaşırlar. Komünist bir toplumda herkesin toplumsal yaşamın ortak kurallarıyla bağlı olacağı ve bu kurallara her koşulda uyacağı kabul edilir. Yazar haklı olarak şu soruyu sorar: Toplumsal yaşamın ortak kuralları yasa değilse nedir? Bu açmazı gören Marksistler komünist toplumlarda planlı ekonomiye ilişkin sınırlı sayıda hukuk kuralının bulunacağını söyleyerek ütöpik olma eleştirisinden kurtulmayı denemişlerse de düşüncelerini sağlam bir temele oturtamamışlardır. Ahlaki bir içeriğe sahip kuralların nasıl sönmüneceğine dair tatmin edici bir cevap veremezler. Sonuç olarak yazar hukukun sönmüneceği iddiasını ikna edicilikten uzak bulur. Toplum yaşamını ortadan kaldırmadan temel iş birliği ve karşılıklı saygı kurallarından vazgeçmek imkânsızdır.

Yazar, son sorunun cevabını verirken Marksistler önünde iki yol bulunduğunu söyler. Birincisi iktidarı ele geçirmek; ikincisi ise mevcut hukuk sisteminin verdiği haklardan yararlanarak işçi sınıfı lehine kanunlar çıkarmaktır. Hareket ederken amaçlanması gereken sınıf bilincin mümkün olduğunca geliştirmektir. Zaten sınıf bilinci yeterince geliştiğinde komünist devrimin gerçekleşmesi zorunlu olacaktır. Ancak hukukun üstünlüğü ilkesi her iki durumda da Marksistler açısından tehlikeli sonuçlar doğurabilir. İlk halde Marksistler hukuka aykırı davrandıkları için ceza tehdidiyle karşılaşacak ve ceza sorumluluğunun bireyselliğinin bir sonucu olarak sınıf bilinci gelişmeyecektir. İkinci ihtimalde ise mevcut hukuk düzeni kurallarına uymak, hukukun üstünlüğü aldatmacasına kanmak ve onun güçlenmesini sağlamak tehlikesini doğurabilecektir.

Collins, temelsiz kabullerden ve dillere pelesenk olmuş basmakalıp düşüncelerden olabildiğince uzak durarak ayakları yere basan bir Marksist hukuk incelemesi sunmaktadır.